

WORONIECKI JACEK ADAM – teolog, pedagog, etyk, filozof, ur. 21 XII 1878 w Lublinie, zm. 18 V 1949 w Krakowie.

Od 1892 uczył się w IV Gimnazjum Męskim w Warszawie, uczestniczył też w tajnych wykładach z zakresu języka pol. oraz historii. W 1898 zdał maturę, a następnie odbył służbę wojskową w pułku huzarów w Warszawie. W 1899 wyjechał do Fryburga (Szwajcaria), gdzie zapisał się na Wydział Przyrodniczy tamtejszego uniwersytetu. W 1902 ukończył studia licencjackie i rozpoczął studia filozoficzne i teologiczne. W 1904 uzyskał stopień licencjata filozofii oraz tytuł bakałarza teologii. Dzięki stypendium Krakowskiej Akademii Umiejętności powrócił do Fryburga i w 1905 uzyskał stopień licencjata teologii. W tym też roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie; w 1906 przyjął święcenia kapłańskie. W 1907 wyjechał ponownie do Fryburga, gdzie w 1909 obronił rozprawę doktorską z teologii *Principes fondamentaux de sociologie thomiste*. W 1909 wstąpił do zakonu dominikanów, rozpoczynając nowicjat w San Domenico da Fiesole. Tam otrzymał imię zakonne Jacek. Wieczystą profesję złożył w 1911 w Düsseldorfie. Pełnił funkcje ojca duchownego oraz wiceregensa konwiktu teologicznego we Fryburgu. Od 1914 wykładał etykę w studium klasztorным w Krakowie i sprawował pieczę nad archiwum zakonnym. Został przyjęty do Komisji Historii Filozofii PAU w Krakowie. W 1918 podjął misję odnowienia życia religijnego Polaków na terenie byłego zaboru ros. Gdy powstała inicjatywa utworzenia katolickiego uniwersytetu w Lublinie, zaangażował się w prace nad zatrudnieniem na tej uczelni specjalistów nauk humanistycznych i teologicznych. Prowadził korespondencję z pierwszym rektorem KUL, I. Radziszewskim. W 1919 rozpoczął pracę na lubelskiej uczelni, prowadząc wykłady z teologii moralnej i etyki. W latach 1922–1924 był rektorem KUL, przyczyniając się do rozwoju naukowego tej uczelni, a w 1928 był prorektorem uczelni. Dbał o zabezpieczenie jej bytu materialnego, starając się o pozyskanie stałych źródeł finansowania. Założył Tow. Przyjaciół Uniwersytetu Lubelskiego (od 1928 Tow. Przyjaciół KUL). W latach 1924–1929 był dziekanem Wydziału Teologicznego KUL. Objął patronat nad powstałym na uniwersytecie Kołem Studiów Religijnych, będącym stowarzyszeniem studentkim, mającym za zadanie pogłębianie wiedzy religijnej, filozoficznej oraz etycznej. W celu zaangażowania młodzieży studenckiej w dzieło

prowadzenia misji katolickich, utworzył w 1927 Akademickie Koło Misyjne. Był inicjatorem zorganizowania Międzynarodowego Kongresu Akademickiego w Poznaniu, który odbył się w 1927.

W 1929 został prof. dominikańskiego Collegium Angelicum w Rzymie, gdzie wykładał teologię moralną i spekulatywną oraz pedagogikę. W 1930 otrzymał najwyższy w zakonie dominikańskim tytuł naukowy: magister in Sacra Theologia. W 1933, ze względu na pogarszający się stan zdrowia, powrócił do kraju. Pełnił obowiązki rektora Studium Filozoficzno-Teologicznego dominikanów we Lwowie i prowadził wykłady z teologii moralnej, patrologii i historii Kościoła. Od 1937 wykładał w studium generalnym w Warszawie. Przyczynił się do powstania czasopisma „Szkoła Chrystusowa”, przeznaczonego dla inteligencji katolickiej. W 1932 założył Zgromadzenie SS. Dominikanek Misjonarek. W 1937 został przeniesiony do nowo wybudowanego kolegium dominikańskiego w Warszawie. Poświęcił się pracy pisarskiej, zwł. zagadnieniom z zakresu historii Kościoła; napisał wówczas obszerny życiorys św. Jacka Odrowąża.

Pogrzeb W. odbył się w Krakowie na Cmentarzu Rakowieckim, a w 1960 jego szczątki przeniesiono do kościoła św. Jacka w Warszawie.

Ważniejsze prace W.: *Ogrody robotnicze* (Pz 1905); *Historia katolickiej akcji społecznej w XIX wieku* (Lb 1907); *Królewskie kapłaństwo* (Pz 1919, Wr 1947³, Wwa 2000); *Metoda i program nauczania teologii moralnej* (Lb 1922); *Katolickość tomizmu* (Lb 1924, Wwa 1938², Lb 1999); *Pełnia modlitwy. Studium teologiczne dla inteligencji* (Pz [1924], 1934², Wwa 2000); *Katolicka etyka wychowawcza* (I, Pz 1925; I–II (II/1–2), Kr 1948, Lb 1986, 1995²); *Okolo kultu mowy ojczystej* (Lw 1925); *U podstaw kultury katolickiej* (Pz 1935, Lb 2002); *Hagiografia, jej przedmiot, trudności i zadania w Polsce* (Kr 1939); *Umiejętność rządzenia i rozkazywania* (Pz 1947, Wr 2004).

Ważniejsze artykuły: *Studium nad kardynalną cnotą roztropności*, (Kwartalnik Teologiczny Wileński 1 (1923) nr 2, 226–247); „*Pedagogia perennis*”. (*Św. Tomasz a pedagogika nowożytna*) (Przegląd Teologiczny 5 (1924) z. 3–4, 143–160); *Zdolność wychowawcza szkoły publicznej i jej granice* (Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy 13 (1924) z. 5–7, 65–82); *Moc i wartość spekulatywnych cech tomizmu* (Przegląd Teologiczny 8 (1927) z. 1, 27–42); *Etyka* (w: *Zarys filozofii. Praca zbiorowa*, Lb 1929, II

179–281); *Cnota kardynalna umiarkowania* (Szkola Chrystusowa 1 (1930) t. 1, nr 5, 227–237); *Długomyślność jako cnota właściwa wychowawcy* (tamże, nr 4, 178–195); *Chrześcijańskie wychowanie charakteru wysnute z dogmatu* (tamże, 6 (1935) t. 10, nr 2, 49–59, nr 3, 128–139); *Elementa dionizyjskie w tomizmie* (CT 17 (1936) nr 1–2, 25–40); *Cnota kardynalna męstwa* (Szkola Chrystusowa 9 (1938) t. 16, nr 4, 233–243); *Czynnik umysłowy w cnotach i wadach* (tamże, 10 (1939) t. 19, nr 7, 3–14); *Nawyk czy sprawność. Centralne zagadnienie pedagogiki katolickiej* (Ku Szczytom 2 (1939) nr 4–5, 319–347); *W sprawie polskiej terminologii tomistycznej* (PPT 1 (1939) nr 1, 61–69); *Program integralnej pedagogiki katolickiej* (AK 39 (1947) t. 47, z. 1, 28–36, z. 2, 165–174, z. 3, 272–281); *Lubelskie środowisko filozoficzne* (PF 44 (1948) nr 1–3, 50–56).

Prace W. wydano pt.: *Wychowanie człowieka. Pisma wybrane* (Kr 1961); *W szkole wychowania. Teksty wybrane* (Lb 2008); wydano także: *Quaestio disputata de natione et statu civili = O narodzie i państwie*, tłum. z łac. R. Maliszewski (Lb 2004).

Liczne prace W. pozostające w rpsach i mpsach znajdują się w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikanów w Krakowie.

W. zajmował się głównie problematyką teologiczną i pedagogiczną, a jego poglądy oparte były na gruntownej znajomości filozofii klasycznej: starożytnej (Arystoteles), średniowiecznej (Tomasz z Akwinu), współczesnej (J. Maritain). Korzystał także z osiągnięć współczesnej mu pedagogiki, psychologii, filozofii społecznej i teologii. Doskonale znał literaturę piękną, zarówno pol., jak i obcą, wielokrotnie wypowiadając się na tematy literackie.

FILOZOFIA WYCHOWANIA I ETYKA. Wychowanie to formowanie w człowieku władz pożądawczych: woli i uczuć, oraz kształcenie jego intelektu, aby mógł właściwie odczytywać prawdę, dobro i piękno, a dzięki temu mógł właściwie kierować postępowaniem. Kształtowanie dobrego moralnie charakteru człowieka odbywa się przez usprawnianie jego cnót moralnych i zwalczanie wad. W. wskazywał w wychowaniu na 4 cnoty kardynalne: roztropność – doskonalącą rozum, męstwo – uczucia popędliwo-bojowe, umiarkowanie – uczucia pożądliwe, sprawiedliwość – wolę. Istotne dla rozwoju moralnego człowieka są też cnoty teologiczne: wiara, nadzieja i miłość. Są one dane ludziom przez Boga, ale tylko przy aktywnym

współdziałaniu z Nim w ich rozwijaniu osoba ludzka może osiągnąć optimum swej bytowej doskonałości.

W. był przeciwnikiem indywidualizmu i subiektywizmu poznawczego, zwł. w wydaniu Kartezjusza oraz I. Kanta. Są to, jego zdaniem, doktryny fałszywie interpretujące naturę ludzkiego poznania oraz działania, a przez to również szkodliwe dla pedagogiki i etyki, oraz mają antyspołeczny, destrukcyjny charakter. Pośrednio wpływają na szerzenie się postaw egoistycznych oraz osłabiają religijność jednostek. Przedmiotem krytyki W. był także partykularyzm poznawczy, który absolutyzował wolność ludzkiej myśli, programowo odcinał się od tradycji, bagatelizując jej dokonania w dziedzinie filozofii, nauk humanistycznych i teologii. Krytykując indywidualizm etyczny, zarzucał zwolennikom tej doktryny, że odrzucili chrześcijańską koncepcję zakładającą konieczność wzajemnego współdziałania osób w społeczeństwie w dziele realizacji dobra wspólnego; fałszywie też tłumaczyli naturę ludzkiej wolności, absolutyzując jej znaczenie w życiu człowieka. Wskazywał na związki doktryn indywidualistycznych z intelektualizmem, który sprowadzał postępowanie moralne do myślenia opartego na zdobytej uprzednio wiedzy teoretycznej i pomijał znaczenie woli ludzkiej w podejmowaniu przez osobę decyzji moralnych. Intelektualizm etyczny spowodował upadek moralny społeczeństw epoki nowożytnej i współczesnej, a pośrednio przyczynił się do upadku nowożytnej pedagogiki, która stała się nauką o wykształceniu, a nie o wychowaniu, zrywając tym samym tradycyjne więzi z etyką.

W. zwalczał naturalizm, którego zgubne skutki zauważał we współczesnych koncepcjach pedagogicznych i psychologicznych. Poglądy naturalistyczne wypływają z materialistycznych koncepcji człowieka, negujących istnienie nieśmiertelnej duszy ludzkiej oraz Boga, dlatego należy je odrzucić. Przedmiotem krytyki W. były również doktryny sentymentalistyczne, wysuwające na pierwszy plan czynnik uczuciowy w etyce. Negując założenia sentymentalizmu, uważał, że chociaż uczucia odgrywają istotną rolę w życiu człowieka, nie należy przeceniać ich znaczenia. Wszechstronnej krytyce poddawał fideizm, zakładający zbędność pierwiastków rozumowych w dziedzinie uzasadniania prawd wiary, moralności i religii chrześcijańskiej. Postawy fideistyczne niektórych katolików przyczyniają się – jak twierdził –

do obniżenia świadomości religijnej społeczeństw, a przez to także ich moralności.

Światopogląd katolicki powinien opierać się na obiektywizmie i uniwersalizmie. Obiektywizm zakłada, że pojęcia ogólne, będące treścią naszego myślenia, mają swoje odpowiedniki w realnie istniejącej rzeczywistości i od nich zależy ich treść; uniwersalizm z kolei głosi, że zdobyte rozumienie świata i człowieka można odnosić także do całego zróżnicowanego kulturowo świata.

Analizując strukturę ludzkiego działania, zauważał, że istotną rolę odgrywają w nim zarówno wola, jak i rozum, stąd nie można owych władz rozpatrywać oddzielnie – zwł. wtedy, gdy dokonujemy moralnej oceny ludzkich działań.

Człowiek jako byt osobowy ma ze swej natury ogromne możliwości rozwoju w różnych dziedzinach życia. O tym, czy określony czyn ludzki jest moralnie dobry, czy zły, decyduje zgodność decyzji człowieka z sumieniem. Sumienie zaś to praktyczny sąd ludzkiego rozumu mówiący o tym, co w danej sytuacji mam czynić, co zaś jest moralnie niedozwolone. Sumienie nie jest ani obiektywną, ani nieomylną normą moralności (głosząc ten pogląd, W. przeciwstawiał się koncepcji Kanta), i często może się mylić. Dlatego odpowiednie wychowanie sumienia jest jednym z najważniejszych zadań opartej na katolickiej filozofii realistycznej pedagogiki.

Ponieważ człowiek jest osobą, która pełnię swojej doskonałości bytowej może zrealizować tylko w społeczeństwie, ważną rolę pełnią wszystkie wspólnoty, w których człowiek żyje: rodzina (odgrywająca w tym procesie najistotniejszą rolę), szkoła, organizacje i grupy młodzieżowe, społeczne i zawodowe, państwo oraz Kościół. Rodzina spełnia swe wychowawcze funkcje najlepiej wtedy, gdy jest monogamiczna, oparta na trwałym fundamencie nierozzerwalnego sakramentu małżeństwa, wielopokoleniowa, kultywująca tradycje i wychowująca dzieci w duchu patriotycznym i narodowym.

Zdaniem W., każda szkoła ma do wypełnienia 2 podstawowe zadania: wychowywać oraz kształcić władze intelektualne wychowanków przez dostosowane do ich poziomu percepcji sposoby przekazywania wiedzy. W nauczaniu niebagatelną rolę odgrywa język pol., a także łacina i greka, gdyż przedmioty te poszerzają wiedzę o własnym narodzie i kulturze klasycznej oraz

uczą prawidłowego myślenia i kształtują osobowość człowieka. Nauczyciel powinien być nie tylko dobrym pedagogiem, ale także wzorem moralnym.

Dużą rolę w wychowaniu człowieka odgrywają organizacje młodzieżowe (m.in. harcerstwo), które uczą od najwcześniejszych lat gorliwości w wypełnianiu obowiązków względem innych ludzi, a także przygotowują do spełniania odpowiedzialnych ról społecznych i zadań, ćwicząc w cnocie roztropności, męstwa i sprawiedliwości.

W. zwracał uwagę na potężną siłę oddziaływania społecznego i wychowawczego, które posiada od początku swego istnienia Kościół katolicki. Oddziałuje on na społeczeństwa i jednostki dzięki swej nauce (której podstawą jest nauczanie moralne Chrystusa), sakramentom i liturgii, a także duszpasterzom.

FILOZOFIA SPOŁECZNA. W. był przeciwnikiem egalitaryzmu, uważając, że społeczna równość wszystkich, ze względu na realnie występujące różnicowanie społeczne i zawodowe obywateli, jest niemożliwa do zrealizowania i sprzeczna z naturą.

Był też przeciwnikiem etatyizmu i socjalizmu. Uważał, że nadmierna ingerencja państwa w życie gospodarcze obywateli i grup zawodowych niszczy inicjatywę społeczną i faworyzuje ludzi mało zdyscyplinowanych, a ponadto przyczynia się do zastoju gospodarczego i utrwalania niesprawiedliwości społecznej. Za fałszywą uznał też ideologię liberalną, opowiadającą się za koncepcją człowieka-egoisty, kierującego się w swoich działaniach ekonomicznych i społecznych motywem zysku i przyjemności.

Każdy człowiek ma obowiązek podejmowania pracy zawodowej, która – jako niezbędna – ze swej natury doskonali go moralnie i intelektualnie oraz daje możliwość zaspokajania materialnych potrzeb własnych oraz rodziny. W związku z tym każdy wysiłek ludzki służący dobrem moralnie celom – zarówno fizyczny, jak i intelektualny – powinien być odpowiednio wynagradzany. Zarobki powinny być zróżnicowane, uwzględniające zarówno wysiłek włożony w wykonaną pracę, jak też potrzeby pracownika i rodziny będącej na jego utrzymaniu. Głosząc ów pogląd, W. przeciwstawiał się zarówno koncepcjom liberałów, jak i socjalistów, czerpiąc inspiracje swych poglądów od Tomasza z Akwinu i jego kontynuatorów.

W swoich pismach W. podejmował zagadnienia patriotyzmu i nacjonalizmu. Uważał, że miłość ojczyzny i narodu jest obowiązkiem każdego człowieka.

K. Kowalski, *O. Jacek W. jako apostoł tomizmu*, RTK 6 (1959) z. 1–2, 47–50; E. Gawęł, *Wychowawcza funkcja etyki w ujęciu o. Jacka W.*, WDr 2 (1974) nr 8, 30–36; E. Janiak, *Formazione del carattere morale secondo padre Jacek W.*, R 1986 (mps ArPontificia Università di S. Tommaso); S. Krajski, *Antropologiczne podstawy katolickiej etyki wychowawczej o. Jacka W.*, *Odpowiedzialność i Czyn* 1 (1988) nr 2, 22–32; M. Rokicka, *Myśl formacyjna o. Jacka W. Doktryna sprawowania władzy w ujęciu o. Jacka W.*, *Kultura, Oświata, Nauka* (1989) nr 11–12, 91–95; Z. Kobylińska, *Il concetto dell'educazione morale dell'uomo nell'insegnamento di Padre Jacek W.*, R 1992; S. Gałkowski, *Ku dobru. Aktualność filozofii wychowania Jacka W.*, Rz 1998; R. Polak, *Jacek W. – życie i twórczość naukowa*, CzK 12 (1999), 214–240; tenże, *Jacka W. głos w sprawie programów szkolnych, cech osobowych nauczyciela oraz zadań wychowawczych szkoły w okresie II Rzeczypospolitej*, tamże, 45–62; K. Stępień, *Jacka W. przewodnik po literaturze religijnej*, tamże, 63–71; *Człowiek – moralność – wychowanie. Życie i myśl Jacka W. OP*, Lb 2000; U. Schrade, *Problem narodu i ojczyzny w ujęciu J. W. i I. M. Bocheńskiego*, Arcana 6 (2000) nr 3, 60–78; K. Kalinowska, *Jacek W. o społeczeństwie i państwie*, Lb 2005; M. J. Kempys, *Rola cnót moralnych w dążeniu ku pełni człowieczeństwa w świetle pism o. Jacka W.*, Kr 2005; R. Polak, *Filozofia wychowania o. Jacka W.*, w: *Filozofia i edukacja*, Lb 2005, 159–176; I. Z. Błęszyńska, *O. Jacek W. Dominikanin – wychowawca – patriota. 1878–1949*, Lb 2006; R. Polak, *O. Jacek W. – postać i dzieło*, w: J. Woroniecki, *W szkole wychowania*, Lb 2008, 7–16; R. Król, *Preliminarne studium bytu osobowego*, Wwa 2009.

Ryszard Polak